

Insurekcja Kościuszkowska 1794

Obchodzimy w tym roku 230. rocznicę Insurekcji Kościuszkowskiej, czyli Powstania Kościuszkowskiego, powstania narodowego przeciw zaborcom; słowo „insurekcja” z łac. „insurrectio” oznacza powstanie zbrojne. Rozpoczęło się w marcu 1794 roku, było ostatnim zbrojnym wystąpieniem upadającej Rzeczypospolitej i wielkim krzykiem o wolność. Jak ogłoszono w jego akcie: „Celem świętym powstania jest przywrócenie granic Polski, wytopienie wszelkiej przemocy i uzurpacji tak obcej jak i domowej, ugruntowanie wolności i niepodległości Rzeczypospolitej”.

Powstanie to część historyków uważa za pierwsze polskie powstanie narodowe, inni uznają za takie wcześniejszą Konfederację Barską, której jednym z przywódców/dowódców był Kazimierz Pułaski (1745-1779). Pułaski podobnie jak Tadeusz Kościuszko (1746-1817) wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdy to po wyczerpaniu możliwości walki o wolność Polski na miejscu, w kraju, po upadku powstań i w efekcie upadku Rzeczypospolitej obaj Panowie generałowie udali się (w różnym czasie) za ocean. W Stanach Zjednoczonych mieli się ponoć spotkać, jak wiadomo szybko stali się tam bohaterami amerykańskimi, przyjaciółmi Waszyngtona – późniejszego pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych. Kościuszko przybył do Ameryki w 1776, a Pułaski w 1777 roku; gen. Pułaski zginął bohatersko po dwóch latach w wyniku ran odniesionych w bitwie, gen. Kościuszko wrócił do kraju w chwale w 1784 roku.

Powstania narodowe w końcu XVIII w., podłoże Insurekcji 1794 r.

W II połowie XVIII w. Polacy wiele razy stawali w obronie granic i wolności Rzeczypospolitej. Kolejne zbrojne wystąpienia Polaków przeciw coraz bardziej zaborczym i bezwzględny atakom na nasz kraj przez sąsiadów (Austrię, Prusy, Rosję), kończyły się nie tylko militarną, ale i polityczną reakcją tychże sąsiadów doprowadzającą do kolejnych haniebnych rozbiórów Polski, niepohamowanego imperializmu tych trzech państw. I tak:

- po Konfederacji Barskiej zawiązanej w Barze w 1768, a upadłej w 1772 r., zaborcy po wygraniu tej batalii przeciw Rzeczypospolitej dokonali I rozbioru Polski w 1772 roku;
- po uchwaleniu Konstytucji 3 Maja 1791, podjęciu prób reformy państwa co wywołało gniew Rosji i wojnę polsko-rosyjską 1792 roku (przegrana przez nas), zaborcy w odwecie dokonali w 1793 r. II rozbioru Polski, teraz pomiędzy Prusy i Rosję;
- po kolejnym zbrojnym wystąpieniu Polaków, czyli Insurekcji Kościuszkowskiej w 1794 r., zaborcy dokonali w 1795 r. trzeciego rozbioru Polski i wielka ongiś Rzeczpospolita o powierzchni ok. 1.000.000 km kw. w XVII w. (dziś to raptem 312.000) zniknęła na 123 lata z mapy świata!

Rozbiory były najbardziej ohydnyimi aktami międzynarodowego terroru, napaść i zajęcie cudzego sąsiedniego państwa, wstrętna polityka sąsiadów. To barbarzyństwo nie tylko w historii Polski, ale i w historii świata – choć zagadnienie nie było nowe, takie sytuacje działy się na świecie. Oskarżanie tylko Polaków o upadek państwa i rozbiory (faktem jest, że byliśmy wówczas totalnie osłabieni) jest niedorzeczne, to tak jakby dziś oskarżać i obwiniać Ukraińców, że sprowokowali Rosjan do agresji, że to oni są winni wojny i napaści sąsiedniego kraju na ich terytorium. Po I rozbiorze, przeciwko ratyfikowaniu we wrześniu 1773 roku przez Sejm Rozbiorowy traktatów rozbiorowych, protestowało bardzo wymownie trzech posłów, w tym m.in. poseł Tadeusz Reytan. Jego tablica pamiątkowa wisi na kaplicy polskiej w Zuchwilu w Szwajcarii (obok niej na tym starym cmentarzu pochowane są trzej wia Kościuszki), zaś w Muzeum im. Tadeusza Kościuszki w Solurze wisi portret malarski Reytana. Na tablicy w Zuchwilu pod płaskorzeźbą z podobizną Reytana umieszczono inskrypcję (wersalikami) ku czci polskiego Katona: „In memoriam Catonis Poloni Thaddaei Reytan vindicis im-

Wojciech Kossak, „Przysięga Kościuszki na Rynku w Krakowie 24 marca 1794 roku”, olej na płótnie 1911, Muzeum im. Tadeusza Kościuszki w Solurze/Szwajcarii

pavidi integritatis Patriae nati 20 Augusti 1742, mort. 8 Augusti 1780, sepulti in pago Lithuaniae Lachowice”.

Wybitny polski historyk prof. Oskar Halecki (zm. w 1973 w stanie Nowy Jork) także obalał teorie obwiniania tylko polskich sfer rządzących, magnaterii i szlachty za rozbiory i upadek Rzeczypospolitej. Według opinii tego wybitnego historyka rozbiory Polski dokonały się z winy silniejszych i połączonych militarnie naszych sąsiadów, w wyniku ich zmywy i zdrady. Polska była opoką cywilizacji łacińskiej w Europie, przedmurzem i obrońcą chrześcijaństwa i kultury zachodniej – zwłaszcza po Rewolucji Francuskiej. W XX w. Polska stała się dodatkowo przedmurzem i zaporą dla Europy przed bezbożnym komunizmem i bolszewizmem. Halecki krytykował też podział Europy po 1945 r. na strefy wpływów, uznał oddanie połowy terytorium Polski sowiecom za VI rozbiór Polski. Dla przypomnienia: IV rozbiór to Kongres Wiedeński w 1815 r. – choć niektórzy uznają za taki dopiero traktat brzeski z 1917 r.), V rozbiór Polski to agresja na nas Niemiec i Rosji sowieckiej w 1939 roku.

Głównymi powodami przygotowywania kolejnego buntu zbrojnego na 1793 rok – a w efekcie rozpoczęcia go wiosną 1794 r. były: coraz większe bezkarnie okupowanie naszego kraju przez wojska rosyjskie i przejmowanie kontroli nad Polską, zniesienie ustaw Konstytucji 3 Maja, upadek gospodarczy kraju, drożyzna, bezrobocie i postępująca nędza w miastach i na wsi, upadek banków, likwidacja prasy polskiej, drastyczna redukcja liczebności armii polskiej (pierwotnie mówiono o połowie stanu, czyli zmniejszeniu do 50.000, później okazało się, że do 11.900 żołnierzy, przy konieczności utrzymywania w kraju armii okupacyjnej liczącej 40.000 żołnierzy), wcielanie polskiego rekruta do wojsk zaborczych. O przyspieszeniu wybuchu powstania zadecydowały: zarządzenie Rady Nieustającej (rządu powołanego z inspiracji i wg wytycznych carycy Katarzyny II w 1775 r.) redukujące stan wojska polskiego koronnego i na Litwie w terminie do 14 marca 1794 r. i liczne aresztowania działaczy niepodległościowych w Warszawie. W tej sytuacji powołany w 1793 r. na przywódcę powstania gen. Tadeusz Kościuszko przyspieszył jego wybuch.

Początek Insurekcji

Za początek Insurekcji Kościuszkowskiej uważa się kilka innych wcześniejszych zdarzeń niż przysięga Kościuszki w Krakowie 24 marca 1794 roku.

Zanim doszło do wybuchu powstania, przyszedł jego przywódca w 1784 r. wrócił z Ameryki do Europy i do Polski, przez kilka lat prowadził swój majątek na Litwie. Gdy Sejm Wielki, zwany też Sejmem Czteroletnim zwołany w 1788 r. zwiększył liczbę wojska do 100.000, w 1789 r. król Stanisław August mianował Kościuszkę generałem majorem wojsk koronnych (awans na generała lejtnanta otrzymał w 1792 r.), a bratanek króla dowódcą wojsk koronnych gen. Józef książę Poniatowski (1763-1813) wyznaczył Kościuszkę na dowódcę jednej z trzech dywizji armii. Gdy Rosjanie wkroczyli 18 maja 1792 r. w granice Polski siłą aż 100.000 żołnierzy, Kościuszko walczył u boku naczelnego wodza księcia Józefa w wojnie polsko-rosyjskiej 1792 r. Niestety, gdy Rosjanie podeszli pod Warszawę, król Stanisław August przystąpił do zdradzieckiej konfederacji targowickiej, która wystąpiła wcześniej przeciwko reformom Konstytucji 3 Maja 1791 roku i stanęła po stronie carycy Katarzyny II. Kościuszko złożył wówczas dymisję z wojska i jak wielu aktywnych niepodległościowo Polaków udał się na emigrację i wyjechał do Drezna. Otrzymał wówczas honorowe obywatelstwo francuskie – tytuł Obywatela Republiki Francuskiej, co było wielkim wyróżnieniem, gdyż był jednym z kilkunastu osób ze świata nagrodzonych tak i wyróżnionych przez Francuzów. Popularność gen. Kościuszki, jako znakomitego inżyniera fortyfikatora, bohatera walk o niepodległość Stanów Zjednoczonych, honorowego obywatela rewolucyjnej Francji, wcześniejsza jego edukacja w Paryżu i znakomite kontakty z Francuzami wzmacniały jego pozycję i pomogły mu w objęciu przywództwa Insurekcji.

Pierwszym aktem powstańczym była odmowa przez brygadiera Antoniego Madalińskiego (1739-1804) likwidacji swojej jednostki tj. I Wielkopolskiej Brygady Kawalerii Narodowej. Brygada liczyła 1.300 żołnierzy jazdy plus 44 oficerów, 12 marca 1794 r. wyruszyła z Ostrołki (gdzie stacjonowała) w kierunku Krakowa; po drodze sto-

czyła kilka zwycięskich potyczek; ruch ten był uzgodniony z Kościuszką. Gdy wojska rosyjskie stacjonujące w Krakowie wyruszyły na spotkanie zbliżającej się polskiej brygady jazdy celem jej rozbicia, do wolnego od wojsk okupacyjnych miasta przybył Tadeusz Kościuszko i po kilku dniach, 24 marca ogłoszono na Rynku „Akt powstania obywateli, mieszkańców województwa krakowskiego”.

W czasach Insurekcji Kościuszkowskiej zbrojnie przeciw zaborcom wystąpiły ziemie polskie i litewskie, walczone na Mazowszu, w Małopolsce i Wielkopolsce, na Ukrainie, powstanie rozlało się i na Królestwo Kurlandii (Inflanty). Dokument sporządzony w kancelarii króla w 1794 r. nazwany: „Daty przypadków znakomitszych Powstania Narodowego” obejmuje 40 lokalnych wydarzeń: powstań, potyczek, batalii oraz innych zdarzeń. Są to chronologicznie (wybór): 8 III 1794 „Rozpoczęcie roboty Madalińskiego”, 12 III wymarsz z Ostrołki wojsk polskich, udających się do Krakowa na spotkanie z Kościuszką i jego oddziałami i wspólne podjęcie walki zbrojnej, 24 III „Powstanie Kościuszki w Krakowie”, 4 IV „Batalia pod Raclawicami”, 17 IV „Powstanie Warszawskie”, 21 IV „Powstanie Wileńskie”, 9 V „Wieszanie pierwsze w Warszawie”, 9 VI „Batalia pod Szczekocinami”, 10 VI „Batalia pod Chełmem”, 17 VI „Wzięcie Krakowa przez Prusaków”, 28 VI „Wieszanie powtórne w Warszawie”, 9 VII „Potyczka pod Błoniem”, 13 VII „Zaczątek oblężenia Warszawy przez Prusaków”, 20 VII „Uwolnienie Wilna od oblężenia Moskalów”, 22 VII „Potyczka pod Salatami”, 27 VII „Opanowanie Woli przez Prusaków”, 12 VIII „Zdobycie Wilna przez Moskalów”, 17 VIII „Spalenie Dyneburga”, 17 sierpnia „Powstanie Rawskie” (obecna Rawa Mazowiecka), 18 VIII „Powstanie Kujawskie”, 21 VIII „Powstanie Kaliskie”, 22 VIII „Powstanie Poznańskie”, 23 VIII „Powstanie Sieradzkie”, 23 VIII „Powstanie Wieluńskie”, 26 VIII „Potyczka pod Gorcami”, 28 VIII „Potyczka pod Powązkami”, 19 IX „Batalia pod Brześciem”, 2 X „Wzięcie Bydgoszczy”, 10 X „Batalia pod Maciejowicami”, 24 X „Potyczka Byszewskiego pod Kobyłą”, 4 XI „Wzięcie Pragi przez Moskalów”, 10 XI „Przybycie Wawrzeckiego do Warszawy”; 10 XII wywiezienie jego [Wawrzeckiego] do Moskwy”.

Insurekcja Krakowska

Wybrany na przywódcę powstania 1794 roku gen. Tadeusz Kościuszko twierdził, że Naczelnikiem Insurekcji okrzyknęli go (nazwali) krakowianie. Przysiędga Naczelnika na Rynku w Krakowie miała miejsce 24 marca 1794 roku, pierwotnie planowano ją na 23 marca na Wawelu. W miejscu, gdzie stał Tadeusz Kościuszko 24 marca 1794 roku i składał przysięgę rozpoczynając powstanie, wmurowana jest w bruk Rynku płyta pamiątkowa z informacją o tym zdarzeniu. Przed przybyciem tu Kościuszko udał się do kościoła kapucynów, by wysłuchać mszy świętej – niczym król Władysław II (Jagiełło) przed bitwą pod Grunwaldem w 1410 r. A przysięgał: „Ja, Tadeusz Kościuszko przysięgam w obliczu Boga całemu Narodowi Polskiemu, iż powierzonej mi władzy na niczyj prywatny ucisk nie użyję, lecz jedynie dla ochrony całości granic, odzyskania samowładności Narodu i ugruntowania powszechnej wolności używać będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jęgo”. Kościuszko powiedział też: „W obronie ojczyzny równość u mnie popłaca i dlatego tak Żyd, chłop, szlachcic, ksiądz i mieszczanin równego są u mnie szacunku”.

Kościuszko przystąpił do reformy wojska, szkolenia i rozbudowywania armii, 4 maja ogłosił pospolite ruszenie, zaś 7 maja ogłosił Uniwersał Połaniecki jako akt rządowy w oparciu o art. IV Konstytucji 3 Maja, dający włościom opiekę rządową, prawo do własności ziemi; zjednywał sobie chłopów. Władze Insurekcji wydawały „Gazetę Rządową”. We wrześniu Naczelnik zatwierdził oddział żydowski dowodzony przez płk. Berkę Joselewicza (1764-1809); był to liczący 500 ochotników Żydów dzielny Pułk Lekkokonny Starozakonny.

Pierwszą dużą i zwycięską dla powstańców bitwą była ta stoczona 4 kwietnia 1794 roku pod Raclawicami. Utrwalił ją na obrazie Wojciech Kossak i Jan Styka w 1894 roku – roku setnej rocznicy Insurekcji. Na obrazie „Bitwa pod Raclawicami” wchodzącym w skład „Panoramy Raclawickiej”, Kościuszko prowadzi z konia do boju kosynierów nacierających na rosyjskie armaty. Namalowany jest w sukmanie chłopskiej – choć wiadomo, że sukmanę założył na mundur generalski dopiero po zwycięskiej bitwie. Kosynierzy nacierają z prawej strony obrazu, widać Kościuszkę patrzącego w ich kierunku i wydającego rozkazy. Za Generałem malarz ukazał jadący konno sztab. W rzeczywistości na polu bitwy, gdy Naczelnik dostrzegł, że Rosjanie osłabili obstawę dział, podjechał do dowódcy kosynierów i wydał rozkaz do natarcia. Towarzyszył dalej chłopom-żołnierzom konno podprowadzając ich pod Rosjan i w pewnej chwili krzyknął do kosynierów:

– „Zabrać mi chłopcy te armaty! Bóg i Ojczyzna! Naprzód wiara!”

Andrzej Piłyński, medal „Kościuszko 1746-1817”, brąz, 2002

Jest pamiątkowy piękny wełniany gobelin 125 x 230 cm „Bitwa pod Raclawicami” utkany po II wojnie światowej przez Fabrykę Dywanów „Kowary” w Kowarach k. Jeleniej Góry, istniejącą w latach 1854-2009. Jak większość polskiego przemysłu i ten znakomity zakład po tzw. „upadku komunizmu” zlikwidowano i zniszczono po 1989 roku...

Do nomenklatury wojskowej weszła po Insurekcji nazwa nowej broni drzewcowej: kosa bojowa. Określana jest jako broń chłopska wykonana z przekucia kopy rolniczej i osadzeniu jej na sztorc na drzewcu. Kos bojowych używano później w wielu kolejnych powstaniach; na drzewcu osadzano też chłopskie noże do cięcia sieczki.

Insurekcja Warszawska i Wileńska

Walki powstańcze przeciwko połączonym siłom zaborców rosyjskiego i pruskiego wybuchły w Warszawie 17 kwietnia przed świtem, zaatakowano wojska rosyjskie w mieście i ambasadę rosyjską przy ul. Miodowej. Garnizon rosyjski liczył w stolicy 8.000 żołnierzy, a wojska polskiego 3.500; atak wojsk polskich wspierali mieszkańcy Warszawy, którymi dowodził szwec Jan Kiliński (1760-1819). Walki zakończyły się pokonaniem wroga 18 kwietnia i już następnego dnia na Ratuszu podpisano i ogłoszono akces Warszawy przystąpienia do Insurekcji Kościuszkowskiej i oddaniu się pod dowództwo „Niezwyčajonemu Kościuszce”, przyrzekając mu zupełne posłuszeństwo. Powstanie było częścią tego dużego ogólnonarodowego Powstania Kościuszkowskiego.

Po odbiciu Warszawy z rąk Rosjan, powstańcy utworzyli Radę Zastępczą Tymczasową (magistrat), ustanowili Sąd Kryminalny, prezydentem wybrano Ignacego Zakrzewskiego, który natychmiast wezwał wszystkich warszawiaków do pracy przy budowie fortyfikacji obronnych; sypano i formowano szańce, kopano okopy. Sąd Kryminalny skazał na karę śmierci zdrajców targowiczank: hetmanów Piotra Ożarowskiego i Józefa Zabełłę, marszałka Rady Nieustającej Józefa Ankwicza, biskupa Józefa Kossakowskiego.

Powstanie w Wilnie wybuchło 22 kwietnia 1794 r. Tu Insurekcję poprowadził płk Jakub Jasiński. W Wilnie powstańcy powiesili 24 kwietnia z wyroku Sądu Kryminalnego hetmana wielkiego litewskiego Szymona Kossakowskiego – brata ww. biskupa Józefa. Rosjanie postanowili jednak odbić miasto, przystąpili do ataku na Wilno i 12 VIII stolica Litwy skapitulowała. We wrześniu gen. Kościuszko przeprowadził inspekcję wojsk litewskich w Grodnie.

Większe bitwy Insurekcji 1794 roku

➔ 4 IV, Bitwa pod Raclawicami stoczona przez Kościuszkę z Rosjanami, wojska polskie liczyły 6.200 żołnierzy: 2.200 piechoty, 2.000 jazdy Madalińskiego, 2.000 kosynierów, którzy zdobyli 12 dział rosyjskich i przechylnili szalę zwycięstwa na stronę polską. Chłopa Wojciecha Bartosza Głowackiego Kościuszko mianował oficerem. Straty: Rosjan 1.000 zabitych i rannych, polskie 500 zabitych i rannych;

➔ 17-18 IV, Warszawa, dwudniowa zwycięska przez Polaków bitwa i odbicie stolicy przez powstańców z rąk okupacyjnych wojsk rosyjsko-pruskich liczących 8.000 żołnierzy. W bitwie poległo 2.200 żołnierzy okupanta, a 2.000 wzięto do niewoli, reszta opuściła miasto. Poległo 700 cywilnych warszawiaków, a 1.400 odniosło rany;

➔ 13 V, bitwa pod Połańcem, Rosjanie ponieśli klęskę w ataku na obóz powstańców;

➔ 6 VI, bitwa pod Szczekocinami (na polach wsi Wywła) w ob. woj. śląskim, stoczona pomiędzy wojskami Kościuszki (12.000 żołnierzy) z 24. tysięczną armią połączonych sił rosyjsko-pruskich pod wodzą króla Prus Fryderyka Wilhelma II. Bitwa przegrana przez Polaków, zginęli gen. Jan Grochowski i Józef Wodzicki, śmiertelnie raniono też słynnego dowódcę

kosynierów Bartosza Głowackiego; straty polskie to 1.000 zabitych i rannych wg raportu Kościuszki;

➔ 10 VII, początek oblężenia Warszawy przez wojska rosyjsko-pruskie liczące 41.000 żołnierzy i 247 dział, obronę Warszawy i fortyfikacje przedmieść przygotował gen. Kościuszko, obroną Warszawy poza Kościuszką dowodzili: Józef książę Poniatowski, gen. Józef Zajaczek, gen. Jan Henryk Dąbrowski, gen. Stanisław Mokronowski. Polacy (łącznie 38.000 ludzi i 140 dział) odpięli kolejne szturmy, 6 IX Prusacy wycofali się, odstąpili;

➔ 7 IX, triumf obrony i oswobodzenie Warszawy, w liście do Rady Najwyższej Narodowej Naczelnik napisał, że zwycięstwo przypisuje: „Opatrzności, męstwu żołnierza polskiego, obywateli warszawskich gorliwości y odwadze, staraniom Rządu”;

➔ 17 IX, przegrana z Rosjanami bitwa pod Krupczycami (Białoruś). Rosyjski korpus feldmarszałka Aleksandra Suworowa liczył 12.000 żołnierzy i 49 dział, siły polskie dowodzone przez gen. Karola Sierakowskiego liczyły 5.000 żołnierzy i 26 dział. Dwa dni później 19 IX, przegrana z Rosjanami z ww. oddziałami Suworowa bitwa pod Terespołem;

➔ 2 X, zdobycie Bydgoszczy i odbicie miasta z rąk pruskich przez oddziały wojska polskiego dowodzone przez gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, liczące w chwili szturm 9.000 żołnierzy;

➔ 10 X, Maciejowice, bitwa stoczona przez Kościuszkę (dysponował 6.300 żołnierzami i 23 działami) z oddziałami rosyjskimi (13.000 żołnierzy, 56 dział). Naczelnik został ranny i dostał się do niewoli rosyjskiej z kilkuset tysiącami żołnierzy, straty Polaków 4.000 zabitych i rannych, straty wroga – 2.000 żołnierzy;

➔ 2-4 XI Warszawa, Praga, ostatnia bitwa Insurekcji i ostatnia bitwa wojsk Rzeczypospolitej... Otóż po klęsce pod Maciejowicami i uwięzieniu Kościuszki, oddziały polsko-litewskie w sile 14.000 żołnierzy ufortyfikowały się na Pradze na prawym brzegu Wisły. Wojska rosyjsko-pruskie liczące 30.000 żołnierzy i 86 dział podeszły pod Pragę, którą Rosjanie szturmem zdobyli, w walce poległ gen. Jakub Jasiński, z życiem uszedł Berek Joselewicz. Następnym aktem feldmarszałka Aleksandra Suworowa była makabryczna krwawa rzeź wojsk polskich (uszło na lewy brzeg raptem 4.000 żołnierzy), a 4 XI rzeź ludności cywilnej Pragi, gdzie Rosjanie zamordowali ok. 20.000 ludzi, chcieli m.in. osłabić wolę walki powstańców.

Upadek Insurekcji

10 października 1794 przysłała ww. klęska pod Maciejowicami, pojmanie i uwięzienie w Petersburgu na dwa lata rannego Naczelnika. Omal nie zginął na polu bitwy, bo ciężko rannego od klucia pikami, ugodzonego szablą w głowę leżącego na ziemi chciał dobić rosyjski ułan, ale w ostatniej chwili powstrzymano zamachującego się z bagnietem na leżącego generała słowami:

– Nie ubijaj! To Kosciuszko!

Powstanie zakończyło się 16 XI 1794 roku rozwiązaniem wojsk powstańczych. Otóż po pojmaniu gen. Kościuszki Najwyższym Naczelnikiem Siły Zbrojnej Narodowej został powołany 12 X Tomasz Wawrzecki. Zakończył on swoją misję kapitulacją 16 XI 1794 w Radoszycach, gdy został z dowódcami wzięty do niewoli po kilkudniowym pościgu. Kancelaria Generalnego Komendanta Siły Zbrojnej Księstwa Mazowieckiego (istniejąca od 19 V) dotrwała do 12 XII 1794 r. Polska nie doczekała się zbrojnej pomocy Francji, na którą w czasie Insurekcji liczyła. Jacobini mieli powiedzieć, że polskie powstanie było zbyt monarchistyczne i umiarkowane...

Następnym ruchem Rosjan po klęsce powstańców pod Maciejowicami była jak wyżej rzeź Pragi, wejście Suworowa do Warszawy 10 listopada 1794 roku. Wcześniej, 5 XI podpisano kapitulację stolicy, wojska polskie w sile 30.000 ludzi opuściły miasto udając się na południe kraju. Gdy pojmanego Jana Kilińskiego postawiono przez Suworowem, ten powiedział mu: „Szwecze, wracaj do swego rzemiosła”. Jednak w Wigilię 1794 r. aresztowano go i wywieziono do Petersburga, skąd wrócił w 1798 roku.

Ktoś napisał, że Insurekcja Kościuszkowska nie mogła uratować państwa, ale ocalała naród polski, ktoś inny że: Powstanie Kościuszkowskie oznaczało początek walk o Polskę, a nie ich zakończenie jak sądzili zaborcy.

Wojciech Stanisław Grochowski

Redakcja: Jolanta Szczepkowska, Teofil Lachowicz

Adres redakcji:

P.A.V.A. of America, District 2,
17 Irving Place, New York, NY 10003

e-mail: pava.swap@gmail.com

tel. 212-473-0580, www.pava-swap.org